

Zoutmeren, vulkanen en een snuifje borax

Bolivia | Anno 2015

Maandag 20 juli Uyuni – Colchani	2
Dinsdag 21 juli Colchani – Ojo de Perdiz	13
Woensdag 22 juli Ojo de Perdiz – Chileense grens.....	22

Maandag 20 juli | Uyuni – Colchani

Min tien is voor een winterse nacht in Uyuni heel gewoon, plaagt reisgids Martín ons na het ontbijt. Dat willen we best aannemen – per slot van rekening zitten we op de Boliviaanse puna, 3 670 m boven zeeniveau. Toch was het gisteravond even slikken, toen bleek dat hotel Los Girasoles wel over centrale verwarming beschikt, maar niet over mazout. Dat hebben we aan de staking van de mijnwerkers te danken. Met hun blokkade houden ze Potosí, een knooppunt van wegen, volledig van de buitenwereld afgesloten. De gevolgen laten zich in een steeds wijdere omgeving voelen.

Maar het kan nog kouder, gaat Martín in één adem verder, want vandaag hebben we de Salar de Uyuni op het programma staan, het

reusachtige zoutmeer. De koudste plek van Bolivia is dat, want de helwitte zoutlaag weerkaatst de zonnestralen meteen, zodat de bodem geen morzel warmte opneemt. Bovendien is de lucht hier zo ijl, dat alleen stralingswarmte een rol speelt – van opwarming door convection is geen sprake. Stap je van de zon in de schaduw, dan is het alsof je door een koudefront breekt. Bijna niemand overnacht daarom in de buurt van de zoutvlakte. Behalve wij vanavond, uiteraard.

Stap je van de zon in de schaduw, dan is het alsof je door een koudefront breekt

Pas om tien uur zullen we vertrekken, dat geeft ons ampele gelegenheid om eerst nog

even de omgeving te verkennen. Aan de schoolpoort is het een drukte van je welste. Moeders in traditionele outfit – bolhoed, lange vlechten, wijde rok, dikke kousen, kleurrijke poncho – komen hun warm ingeduffelde kinderen afleveren en de laatste nieuwtjes uitwisselen. Het snoepwinkeltje doet gouden zaken.

Met José en Alfredo aan het stuur van de twee Toyota Landcruisers 4500 zetten we er de beuk in. Vrij spoedig zitten we op Ruta 30, de asfaltweg die via [Oruro](#) helemaal naar [La Paz](#) leidt. Gaandeweg maakt links aan de horizon een witte streep haar opwachting. Het [zoutmeer van Uyuni](#) is dat, soms ook wel de Salar de Tunupa genoemd, naar de uitgedoofde vulkaan aan de noordrand.

Met een oppervlakte van 10 584 m² is de

Colchani - Zoutproductie

zoutvlakte bijna zo groot als de provincies Antwerpen, Vlaams-Brabant, Oost- en West-Vlaanderen samen. Wegen, wegwijzers of andere herkenningspunten zal je er vergeefs zoeken. Voorzieningen voor brandstof, water, voedsel of wc's zijn er al evenmin. Alleen de witte leegte wacht ons daar.

Terecht noemt het mijnwerkersstadje [Colchani](#) zich de toegangspoort tot deze bizarre wereld. Ze hebben er een museumpje gebouwd. In zoutsteen uiteraard, met mooie rechte blokken die uit de zoutlagen gesneden zijn. Elke steen vertoont twee witte en twee bruine lagen. De witte zijn tijdens het regenseizoen afgezet, wanneer het water de modder wegspoelt. De modderbruine zijn het resultaat van het droge seizoen.

Van de 580 inwoners is de overgrote meerderheid ofwel in één van de vele souvenirshops bedrijvig, ofwel in de zoutproductie. Hoe dat laatste in zijn werk gaat, zal Juan ons uitleggen. Zout wordt van het oppervlak van het zoutmeer geschraapt en ter plekke op kegelvormige hoopjes geschept. Dat kan alleen tijdens het regenseizoen,

want in het droge seizoen mengt er zich te veel aarde met het zout.

In smetteloze hygiënische omstandigheden, uiteraard

Vervolgens wordt het zout, nog steeds steenhard, naar Colchani gebracht om te drogen. In blokken van ongeveer 150 kg legt Juan het zout op een droogplaat, waar hij een vuurtje onder stookt. Hooguit tien minuten duurt dat, daarna moet het zout twee uur afkoelen. Het droge zout gaat nu de machine in, er wordt jodium aan toegevoegd en het goedje wordt vermengd en vermalen. Met de blote handen schept Juan zijn eindproduct in plastic zakjes en schroeit deze dicht met de vlam van een fles butaangas. Dat alles gebeurt in smetteloze hygiënische omstandigheden, uiteraard.

Zout vermalen en jodium toevoegen

Zoutzakjes dichtschroeien

Het eindproduct

In twee variëteiten kunnen we de zakjes kopen – keukenzout en barbecuezout. De prijs is in het Engels en in het Japans geafficheerd. Jaarlijks produceren ze hier 20 000 ton zout voor menselijke consumptie, wat Colchani het grootste productiecentrum van de Salar de Uyuni maakt.

Over kale, bruine aarde bollen we naar de rand van het zoutmeer. Half twaalf is het als we de witte vlakte onder de wielen krijgen. Aanvankelijk nog een beetje grofbruin door de modder van het regenseizoen wordt het oppervlak steeds meer effen wit naarmate we verder van de oever zijn.

Precies die factoren maken dat satellieten er hun hoogtemeters op kunnen kalibreren

Achter de gesloten ramen van de jeep hebben we het behoorlijk warm, maar de ruiten zelf voelen ijskoud aan. Een zonnebril meenemen, had Martín gezegd. Maar soms lijkt het alsof je er twee nodig hebt, zo intens is het licht van de heldere, staalblauwe lucht en het hagelwitte oppervlak. Precies die factoren, samen met de omvang en de uitzonderlijke vlakheid van de

salar, maken dat satellieten er hun hoogtemeters op kunnen kalibreren.

Herkenningspunten zijn er niet, wegen evenmin. Het zout is hard als beton. Individuele jeeps laten op dit terrein geen sporen na. Enkel waar jeeps steeds opnieuw precies hetzelfde traject volgen, ontstaat er een vage, meestal kaarsrechte piste. Het is aangewezen die doffe sporen te volgen, want uitzonderlijk wordt er wel eens een zoutlaag omhoog gestuwd. In dit egale landschap zie je die richels van 20 tot 25 cm amper. Bots je met je jeep tegen vijftig per uur op zo'n starre

richel, dan is dat je beste dag niet.

Bots je met je jeep tegen vijftig per uur op zo'n starre richel, dan is dat je beste dag niet

Afstanden inschatten is totaal onmogelijk, zo kaal en uitgestrekt is de vlakte. Zeventig kilometer is het tot Puerto Chuvica, onze eerste bestemming. Toch wijzigt het decor in de loop van de rit amper. Het lijkt alsof je nauwelijks vordert op de onmetelijke vlakte.

In de verte rondom ons steken afgeronde

bergtoppen als donkergroene eilanden boven de witte zee uit. Meestal zijn dat uitgedoofde vulkanen. De zinderende luchtlagen creëren fascinerende fata morgana's. Sommige bergen lijken boven het zoutoppervlak te zweven als waren ze onderhevig aan levitatie.

Het is vrij rustig op het zoutmeer, mompelt Martín. Normaal rijden hier elke dag 300 tot 400 jeeps rond, maar met de blokkade rond Potosí kunnen toeristen dit gebied enkel vanuit Argentinië of Chili bereiken. Dat scheelt een flinke slok op de borrel.

De tweede grootste zoutvlakte ter wereld is dit, na de zoutpannen van [Makgadikgadi](#) in Botswana die nog de helft groter zijn. Honderd miljoen jaar geleden bevond dit gebied zich nog onder het zeeniveau. Maar de plattentektoniek heeft er ondertussen anders over beschikt. De Nazca-plaat wurmt zich gestaag onder de Zuid-Amerikaanse plaat, waardoor de ganse Andes opgetild wordt. Daardoor bevindt het zoutmeer zich tegenwoordig 3 650 m boven de zeespiegel.

Zo'n 40 000 jaar geleden bevond zich hier een meer. Het water stond toen zelfs 100 m

Puerto Chuvica – Vlees drogen

hoger dan nu. Dat kan je aan de aanwezigheid van fossiele stromatolieten hoog tegen de bergwanden aflezen. Die gedijen immers uitsluitend in ondiep water.

Regenwater dat langs de berghellingen naar beneden stroomt, voert een hoge concentratie aan zoutmineralen met zich mee. Als dat water gaat verdampen, blijven die zoutmineralen in een dikke laag op de bodem achter en vormen zo de zoutvlakte.

In dit drassige mengsel van modder en zout rijdt zelfs de beste jeep zich vast

Toch mogen we ons de ondergrond niet als een reusachtige zoutmassa voorstellen. Periodes van zoutvorming wisselden namelijk af met droge periodes. Proefboringen hebben uitgewezen dat zich in de loop der tijden elf cycli voorgedaan hebben. Over een totale

diepte van 140 m zijn elf zoutlagen aangetroffen, telkens van elkaar gescheiden door een dikke kleilaag.

Slechts 300 mm regen valt hier elk jaar tussen december en april. Tien tot zestig centimeter water vormt zich dan op sommige delen van de zoutvlakte, barstensvol zout. In deze kurkdroge atmosfeer verdampt dat water razend snel onder de invloed van zon en wind – zes tot acht millimeter per dag. En zo wordt jaar na jaar een nieuw laagje zout afgezet.

Ondertussen heeft José het stuur in de richting van de Llphi gewend, één van die uitgedoofde vulkanen. Die lijkt binnen handbereik, maar toch duurt het eindeloos vooraleer we hem naderen. Op de kust hebben ze een soort pier van bruine aarde aangelegd, die tot enkele honderden meters

in de zoutvlakte reikt. Zonder zulke pier raak je zelfs met een jeep niet aan land. Want de boorden van het meer zijn ondiep, het zout is er niet tot een steenharde laag gekristalliseerd. In dit drassige mengsel van modder en zout rijdt zelfs de beste jeep zich vast. Dat ondervinden argeloze toeristen wel eens aan den lijve.

Cueva del Diablo, de Duivelsgrot, is de reden waarom we naar Puerto Chuvica afgezakt zijn. Er staat een handvol huisjes, maar de man die de sleutel van de grotten beheert, is onvindbaar. Iets verderop zijn enkele vrouwen vlees aan het drogen. Eén van hen is 's mans dochter. Zij weet ons te vertellen dat vader naar Uyuni vertrokken is en dus de ganse dag onbereikbaar is. In niet mis te verstane bewoordingen ventileert Alfredo zijn mening over de Boliviaanse ambtenaar in het algemeen en over dit specimen in het bijzonder.

Kwart voor één is het als we Chuvica bereiken, een verzameling leemstenen huisjes met daken van gras langs stoffige straatjes. Het dorpje lijkt even dood als de kale, met cactussen begroeide vulkaan die zich boven de huisjes verheft.

Cardóncactussen

Bij wijze van alternatief voor de Duivelsgrot schudt Martín de Gruta de las Galaxias uit zijn mouw, iets ten westen van [Aguaquiza](#). De weg voert ons wat hoger langs de flanken van de Lliphi, met uitzicht op de vlakte. Enkele quinoavelden liggen klaar voor de volgende oogst. Een kleine kudde vicuña's laat zich aan onze aanwezigheid weinig gelegen.

Toen Nemecio en Pelagio in 2003 na flink wat ondergronds kruipwerk per toeval enkele grotten ontdekten, vonden ze dat zo fantastisch dat ze er de naam [Gruta de las Galaxias](#), de Grot der Galaxieën, voor bedachten. Een beetje grotesk is dat voor een eerder bescheiden grot met twee niveaus. Tegen de

We strijken er in het zouthotel San Vicente neer. Onze eerste ervaring met zulk hotel wordt dit. Alle wanden zijn in zoutsteen opgetrokken, maar ook de tafels en de stoelen in de eetzaal, en zelfs de luchters zijn in zoutsteen uitgevoerd. Onder onze voeten knisperen de dikke zoutkorrels alsof we over een kiezelstrand struinen. Vloeistoffen op de grond morsen mag hier in geen geval, drukt Martín ons op het hart, want daarmee los je de vloer op. Hij heeft een warme lunch voor ons mee – vlees, groenten, quinoa.

Onder onze voeten knisperen de dikke zoutkorrels alsof we over een kiezelstrand struinen

Zouthotel San Vicente – Muren, stoelen, tafels...

...en luchters in zoutsteen

wand hangt het officiële *Certificado* waarmee de overheid de vondst van de twee ontdekkers bevestigt.

In feite waren ze niet naar een ordinaire grot op zoek, maar naar lichamen

Pelagio heeft ondertussen het loodje gelegd, maar Nemecio blijft onverdroten met zijn kleinood pronken voor iedereen die daar een kleine vergoeding voor over heeft. En daar heeft hij goede redenen voor, want dit is geen klassieke kalksteengrot. Stalagmieten en stalactieten zal je hier vruchteloos zoeken. In feite bevond deze grot zich ten tijde

van het grote meer onder het wateroppervlak. De grillige vormen die we waarnemen, zijn fossiele resten van planten, waarvan de structuren nog duidelijk herkenbaar zijn.

Als uitsmijter toont Nemecio twee gedroogde quinoaplanten – een quinoa Colorado en een quinoa real. Wereldwijd zou die

laatste variëteit de populairste zijn, wegens haar grote, witte zaden met een hoog proteïnegehalte. Enkel hier, in dit bar decor rond de zoutvlakte, groeit ze, alsof de alkalische omgeving, de lage temperaturen en de schaarste aan voedingsstoffen en water haar niet deren. Geen enkele plant doet haar dat na.

In feite waren Nemecio en Pelagio indertijd niet naar een ordinaire grot op zoek, maar naar lichamen. Die vreemde uitspraak van Nemecio begrijpen we pas als Martín ons even later meetroont naar een halfopen grot met enkele tientallen *chullpa's*. In dergelijke structuren begroeven de Aymara hun doden. Achteraan tegen de rotswand hebben de graven de vorm van een huisje met een open deurtje gekregen, terwijl de graven in het midden van de grot zich grotendeels onder de grond bevinden, met het deurtje vooraan. Nog steeds is dit een heilige plek voor de lokale bevolking.

Dat de lichamen gemummificeerd zijn, is aan de kurkdroge atmosfeer te danken. Tijdens het droge seizoen begroeven de Aymara hun doden rechtstreeks in de urne. Tijdens het regenseizoen daarentegen lieten ze het lichaam in open lucht liggen, ten prooi aan het gure weer en aan aaseters, zodat de afmetingen wat gereduceerd waren vooraleer de secundaire begrafenis in een urne plaatsvond. Ook oude, dikke mensen – Martín viseert niemand – ondergingen zo'n begrafenis in twee stappen, want anders kon je zo'n lichaam onmogelijk in een klein graf proppen.

Een pad voert ons hogerop naar de Arboles Petrificados. Met versteende bomen hebben deze cilindrische structuren niets te maken, met afzettingen van calciumcarbonaat des te meer. Het Leger van Koraal, zo noemt Martín de knoestige pilaartjes. Maar het is het weergaloze uitzicht over de vlakte, dat hier de

Arboles
Petrificados

Vicuña's

show steelt, met in de verte de groene eilanden die boven zinderende luchtlagen lijken te zweven.

Voorals het water dat opspat als je tijdens het regenseizoen door plassen rijdt, is nefast voor de jeeps

Grote, helgroene planten tegen de berghelling trekken onze aandacht. Het lijken wel bollen die met mos overtrokken zijn. Yareta noemt men deze plant, je treft haar enkel op de puna aan. Van de intense zonnestraling heeft ze geen last, van de koude evenmin. Zolang ze maar voldoende water krijgt, groeit ze tegen een ritme van ongeveer 15 millimeter per jaar. De oudste exemplaren op deze plek kunnen gemakkelijk 1 000 jaar oud zijn, stelt Martín.

Weer eens een panne van Alfredo's jeep herinnert ons er aan hoe fel de jeeps op dit meedogenloze terrein afzien. De panne lijkt snel verholpen, maar vijf minuten later staan we weeral stil. Vooral het water dat opspat als je tijdens het regenseizoen door plassen rijdt, is nefast. Corrosie vreet permanent aan het onderstel, kortsluiting loert voortdurend om de hoek. Het ziet er naar uit dat Alfredo er ditmaal in slaagt de kortsluiting definitief weg te werken.

Via de aarden pier rijden we terug de witte zoutzee in. Al spoedig is het steenharde oppervlak zo effen als een biljarttafel. Dat wijst er op dat hier tijdens het regenseizoen tot

twintig centimeter water staat, waardoor het oppervlak niet kan uitdrogen en geen barsten vertoont.

Met hun karavanen van lama's trokken Inca's dwars door de zoutvlakte

Hoe onherbergzaam deze zoutvlakte ook moge zijn, met hun karavanen van lama's trokken de Inca's er eertijds dwars doorheen. Op één van de eilanden hadden ze zelfs een soort karavanserai ingericht, een nachtelijk onderkomen voor mens en dier. Incahuasi heet de plek tegenwoordig, Huis van de Inca.

Bij wijze van oriëntatie richt José het stuur tientallen kilometers lang op een hoge berg in de verte. Dan maakt hij een wijde bocht

Isla Incahuasi met cardón cactussen

tussen twee eilanden door. In de verte daagt nu een onooglijke bruine rotsmassa op – Isla Incahuasi. De afstand is onmogelijk in te schatten. Twintig tot dertig kilometer wellicht. Ondertussen is het zoutoppervlak barsten gaan vertonen, wat er op wijst dat dit gebied tijdens het regenseizoen geen water te verwerken krijgt. Rechts wijst José het eilandje Pía Pía aan.

Soms lijkt de onaardse zoutvlakte zich tot aan de horizon uit te strekken. Geen enkel herkenningspunt breekt dan de witte monotonie van de bodem of het strakke blauw van de lucht. Een uitgelezen plek is dat voor Martín om met enkele optische illusies aan de slag te gaan. Een vervaarlijk uitzienende speelgoeddinosaurius wordt dicht bij de lens

van het fototoestel geplaatst, meters verderop hangen wij de angsthaas uit. Samen met de staalblauwe lucht en de sneeuw witte vlakte zonder enig herkenningspunt creëert het perspectief de illusie dat een reusachtige dino achter ons aan zit.

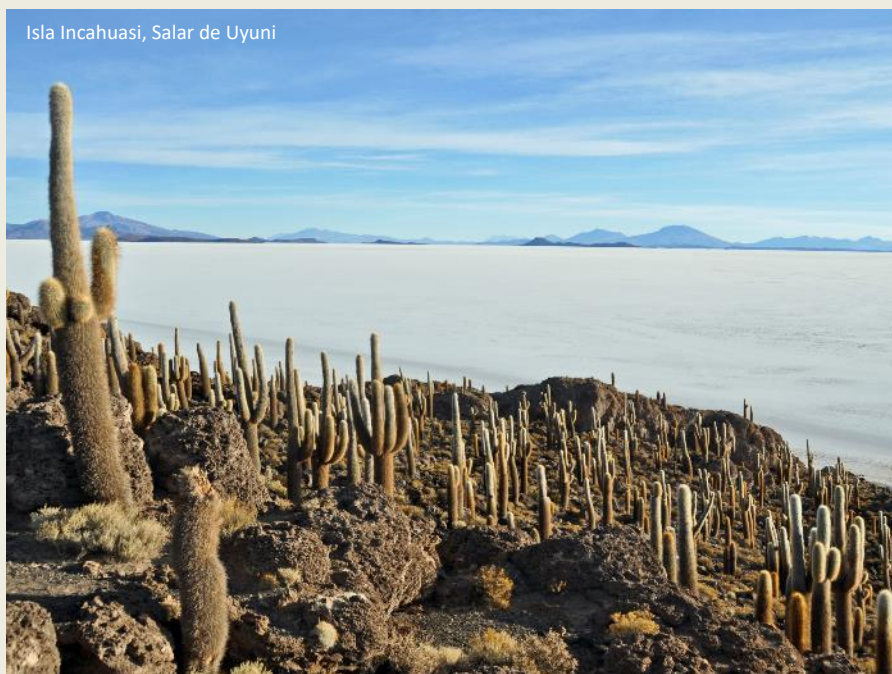
Eén van de populairste bestemmingen van de zoutvlakte moet dit zijn, we tellen een zestigtal jeeps aan de voet van [Isla Incahuasi](#). Een man is een traditioneel dak van paja brava aan het herstellen. Het eiland – amper 24 hectare groot – is op zich reeds een betoverende ervaring. Honderden cardón cactus bezetten het vulkanische gesteente, dezelfde giganten als die in het nationaal park Los Cardones nabij het Argentijnse Salta. Tot tien meter hoog kunnen ze worden. De lage

Herstelling van het
traditionele dak van paja brava

Isla Incahuasi

Isla Incahuasi, Salar de Uyuni

zon zet de lange stekels in een warme gloed. Die witte halo rond de groene planten geeft de ruige cactussen zowaar iets aaibaars. Maar wat de beklimming werkelijk spectaculair maakt, is het fenomenale 360°-zicht over de witte vlakte, met aan de einder de blauwgrijze bergen.

Even na zessen zal de zon van het toneel verdwijnen. Chauffeurs José en Alfredo weten op welke plek je dat het best waarneemt. In het westen trekt de horizon een kaarsrechte lijn tussen hemel en aarde. Zo ver het oog reikt, heerst de witte leegte. Zelfs van de toeristenmeute van daarstraks is geen spoor meer te bekennen.

Zoutkorstje

Salar de Uyuni

Zoutkorstjes in de vorm van zeshoeken

Van achter ijle nevels werpt de zon haar laatste restjes warmte op de zoutvlakte en zet de witte zoutkorstjes in een warme glans. Die korstjes zijn het gevolg van de droogte en de grote variatie in temperatuur, waardoor het zoutoppervlak barsten gaat vertonen. Langs die barsten stijgt pekewater naar boven – capillariteit noemt men dat. Eenmaal boven verdampt het water snel, met achterlating van het zout. Zo ontstaan zoutkorstjes, meestal in de vorm van grillige zeshoeken. Dat heeft dan weer met de kristalstructuur van het zout te maken. In het lage zonlicht tekenen die witte zoutkorstjes zich scherp tegen het witgrijze oppervlak af. Het lijkt wel alsof ze over de vlakte een reusachtig net met grote, zeshoekige mazen trekken.

Het grondplan heeft de vorm van een cocablad. Daar spruiten immers energie en evenwicht uit voort

Harmonie tussen natuurlijke en kunstmatige vormen, dat is wat Chinezen met het concept *feng shui* nastreven. In Bolivia verwacht je daar niet meteen mee geconfronteerd te

Colchani – Zouthotel Cristal Samaña

worden. Toch is het precies de toepassing van dat principe waarop [hotel Cristal Samaña](#) in Colchani zich laat voorstaan. Nota bene als enige in Bolivia, als we hun website mogen geloven. Vandaar dat het grondplan van het hotel de vorm van een cocablad heeft. Daar spruiten immers energie en evenwicht uit voort.

Uiteraard maakt het gebruik van zoutsteen

Bedden in zoutsteen

deel uit van dit concept. Massieve beelden in zoutsteen fleuren de gangen op, tegen de zoutstenen wanden prijken reliëfs in zoutsteen, waaronder een handelskaravaan van de Inca's en diverse motieven uit de Aymara-astrologie. Onder onze schoenen knisperen de zoutsteentjes. Ledikanten, nachtkastjes, tafels, stoelen, ... alles is in zoutsteen uitgevoerd. Enkel de sanitaire voorzieningen wijken daar om evidente redenen van af. Vaste verwarming is eens te meer onbestaande, een heteluchtkachelkje brengt wat soelaas, maar het zijn de warmwaterkruiken in bed die ons op deze barre hoogte pas echt een hemels gevoel weten te verschaffen.

[Top](#)

Niet iedereen verteert de ijle lucht op deze hoogte even goed. Nog voor het ontbijt ligt een jonge Japanner in de hal aan een zuurstoffles te hijgen. Toch gaan we het vandaag nog hogerop zoeken, meer bepaald in de zuidwesthoek van Bolivia, een regio die haar faam aan de vele kleurrijke lagunes dankt.

Met onverharde wegen in het hooggebergte in het verschiet, wordt de belasting van de jeeps nogmaals onder de loep genomen. Vermits José's jeep een groter vermogen ontwikkelt dan die van Alfredo, worden passagiers en bagage herschikt.

Pootje baden is dus heilzaam. Maar dan moet je wel je voeten terugtrekken vooraleer ze bevroren zijn

De zoutvlakte achter ons laten zonder even bij de zoutwinning stil te staan is ondenkbaar. Zoutheuveltjes zijn hier de stille getuigen van de noeste arbeid die geleverd wordt op een plek waar tijdens het regenseizoen doorgaans niet meer dan een centimeter water staat. De ideale hoogte is dat – niet te veel water, zodat men comfortabel kan werken, en niet te weinig water, zodat het zout losgeweekt wordt en zonder al te veel moeite afgeschraapt kan worden. Bovendien zorgt dat regenwater voor een eerste natuurlijke wasbeurt. De verontreinigde bovenlaag wordt op hoopjes geschept, het zuivere materiaal wordt naar Colchani overgebracht waar het verder verwerkt wordt. Allemaal manueel werk is dat, want machines hebben het hier vanwege de sterke corrosie te hard te verduren.

Nog wat verder treffen we de [Ojos del Salar](#) aan, zeg maar de tranende ogen van de zoutvlakte. Kleine gaten in de bovenste zoutlaag zijn dit, waarlangs constant pekewater naar boven borrelt. Petieterige geisers lijken het, maar toch is dit geen geothermische activiteit. Het pekewater komt hier aan de oppervlakte om de simpele reden dat dit het laagste punt van de omgeving is.

Naast een hoge concentratie zout bevat het ijskoude water ook veel ijzer, wat zijn roestige kleur verklaart. Vanwege die mineralen zou het water medicinale werking hebben. Pootje baden is dus heilzaam. Maar dan moet je wel je voeten terugtrekken vooraleer ze bevroren zijn.

Ooit bevond er zich een zouthotel op het

meer, met een onfris gevoel voor humor [Hotel Playa Blanca](#) genoemd. Om ecologische redenen heeft de overheid daar komaf mee gemaakt en er een tentoonstelling van zoutsculpturen in ondergebracht. Tientallen vlaggen van over heel de wereld wapperen voor het gebouwtje op een plek die Plaza de las Banderas Uyuni is gaan heten. Vergeefs zoeken we onze nationale driekleur.

Op een steenworp daarvandaan is een metershoge kopie van de trofee van de Dakar Rally opgetrokken – een Toeareg op de puna, godbetert. Vorig jaar immers was dit een etappeplaats voor de motoren en de quads van de Dakar. Veel moeite kost het ons niet om de infame plek de rug toe te keren.

Ruim drie kilometer bezuiden Uyuni is het [Cementerio de Trenes](#) ontstaan, een laatste

Cementerio de Trenes,
kerkhof voor locomotieven

Lama's

rustplaats voor de stoomlocomotieven die de mineralen uit de bergen naar de zeehavens aan de Stille Oceaan transporteerden. Een dertigtal verroeste wrakken herinneren ons aan de tijd toen niet het toerisme, maar wel de mijnindustrie het levensritme in Uyuni dicteerde. Pas in de jaren veertig van

de vorige eeuw kwam de neergang, grotendeels omdat de mijnen uitgeput geraakten.

Even na elf zetten we via Ruta 5 definitief onze grote trek naar het zuidwesten in. Al spoedig maakt links in de verte de besneeuwde [Cerro López](#) zijn opwachting, 5 933 m hoog. We kruisen de [Río Grande de López](#)

die verder naar het noorden in de zoutvlakte uitmondt en vooral tijdens het regenseizoen vele mineralen meevoert.

Hoog in de bergen merken we het silhouet van de [open mijn van San Cristóbal](#). Eén van de grootste mijnen ter wereld is dat. Dagelijks delven ze tot 1 300 ton concentraat van

zink en zilver op, en tot 300 ton lood en zilver.

Voor de lunch duiken we [Culpina K](#) in. De straatjes in het zonovergoten dorpje lijken uitgestorven. Waar het zijn bizarre naam vandaan haalt, valt niet te achterhalen. Een snelle blik op de kaart wijst uit dat zulke naam in deze regio niet eens uitzonderlijk is

Lama

Culpina K

Culpina K

– [Colcha K](#), Santiago K, Calcha K, Miraflores K, ... Martín noch Alfredo heeft er een verklaring voor – afgezien van een vage verwijzing naar de koloniale tijd, toen de Spanjaarden deze plekken zo genoemd zouden hebben.

Een pueblo modelo noemen ze zichzelf in alle bescheidenheid, een modeldorp dus

Een *pueblo modelo* noemen ze zichzelf in alle bescheidenheid, een modeldorp dus. Dat moet alvast blijken uit stichtende spreuken op sommige huisgevels, zoals *La limpieza refleja tu educacion – Netheid weerspiegelt je opvoeding*.

In de Churrasqueria Doña Hilda hebben ze kip voor ons klaar staan, met pasta, rauwe en gekookte groenten, en mandarijnen als toetje.

Vanaf nu gaat het via de 701 verder de bergen in, op zoek naar kleurrijke lagunes – de juwelen van de puna. Maar het is de troosteloze [Salar de Caypasa](#), een verschrompelde versie van de Salar de Uyuni, die als eerste haar opwachting maakt. Een zoutvlakte die rijk is aan borax, merkt Martín op.

In de verte staan een handvol *nandoes* te grazen. Suri's noemen ze deze grote loopvogels in het Aymara en het Quechua. Het zijn de wat kleinere neefjes van de struisvogels en de emoes, ook wel pampastruisen genoemd. Ze voeden zich met planten, fruit en zaadjes, maar durven ook wel eens een kleine slang of een knaagdier te verschalken. Het zijn de mannetjes die de grote eieren uit broeden.

Even voor twee daagt de [Valle de Rocas](#) op. Ooit moet een vulkaan hier tijdens een eruptie kwistig met vuur en lava gespuwd heb-

Cerro Caquella met paja brava

ben. Het resultaat daarvan ligt als metershoge rotsblokken over een licht hellend terrein verspreid. Rijk aan ijzer, koper en kalk, en ook wel wat zwavel. Ook enkele yareta's laten zich opmerken.

Gezapig kabbelt de grindweg voort door het boomloze landschap. Een pure windcorridor is dit, vegetatie heeft hier geen schijn van kans.

Niet zo geruststellend is het tempo waarmee Alfredo verse cocablaadjes naar binnen is gaan schrokken. Hij kauwt ze niet om ze daarna uit te spuwen, hij eet ze doodleuk op. Met de tanden stript hij de groene blaadjes van de nerven, kauwt even en slikt ze dan door. De kale nerven belanden ergens tussen zijn voeten.

Aan de voet van de 5 858 m hoge Cerro Caquella staan twee moedige fietsers zich met de kaart in de hand over het traject te beraden. Wegwijzers worden hier als een overbodige luxe beschouwd. Voor fietsers kan één foute afslag op dit meedogenloze terrein zeer nare gevolgen hebben.

Voor fietsers kan één foute afslag op dit meedogenloze terrein zeer nare gevolgen hebben

Maar José en Alfredo voelen zich hier thuis en slaan prompt links af, pal zuidwaarts. Van op een kleine hoogte nemen

we de omgeving waar. In de verte zien we nog net [Volcán Ollagüe](#), pal op de grens tussen Bolivia en Chili. Met zijn hoogte van 5 870 m rijst hij bijna 1 700 m boven zijn omgeving uit. Kleine rookwolkjes tekenen zich scherp tegen de blauwe hemel af. Fumarolen zijn dat, aldus Martín, openingen waaruit hete gassen en dampen ontsnappen. Sterk verhit water jaagt dit mechanisme aan, maar doorgaans bevatten de gassen ook allerlei mineralen die in het water opgelost zijn.

Parallel met de grens, op niet meer dan tien kilometer daar vandaan, zakten we verder zuidwaarts. Alle hellingen en meren in deze omgeving zijn in de loop der eeuwen door de gletsjers van de Caquella uitgeschuurd.

In de verte trekt één van de Corinameren een witte streep door het landschap. De hagelwitte oever zit barstensvol borax. Enige vorm van leven zal je in dat meer vergeefs zoeken.

Enkel de pluimbosjes van de *paja brava* siëren nu de brede, kale vallei. In de bewoonde wereld wordt dat lange witte gras als veevoeder voor lama's gebruikt, maar ook als dakbedekking. De steile rotsweg maakt het de jeeps knap lastig. Een verlaten goudmijn getuigt van een niet zo ver verleden. Een gele streep bovengrondse vegetatie verradt de aanwezigheid van een ondergrondse rivier.

Half vier is het als we de [Laguna Cañapa](#) bereiken, 4 160 m boven de zeespiegel. Niet dat daar veel te beleven valt. Het is het tien minuten verderop gelegen [Laguna Hedionda](#) dat hier alle aandacht voor zich opeist – in weerwil van de sterke zwavelgeur die je kilometers ver ruikt en het meer het koosnaampje Smelly Lagoon of Stinkende Lagune bezorgd heeft.

Een kolonie roze flamingo's heeft er haar

vaste stek. Met honderden zijn ze, en ze stelen doorlopend de show. Sommige pikken in het ondiepe water aan de oever rustig hun kostje bij elkaar, maar de meeste lopen luid kwetterend midden in het meer met hun roze kleuren te koketteren. Als roze soldaatjes in een volkse operette paraderen ze schouder aan schouder door het water, de borst naar voren, de kop hoog in de lucht. Ze zijn aan het baltsen, met rituele bewegingen willen ze indruk maken op de wijfjes. Hoe rozer ze zijn, des te meer indruk ze maken, want de wijfjes denken dan dat ze sterker zijn. Dat roze is overigens niet aangeboren. Flamingo's worden wit geboren, het eenzijdige voedsel maakt daar een roze pluimen-vacht van.

Maar de ene roze flamingo is de andere niet. Ze zijn er in soorten, en Martín verwacht van ons dat we die straks uit elkaar kunnen houden. De grootste is de andesflamingo, de *parina grande*. *James' flamingo* of de *parina chica* die we hier zien, is de kleinste. Qua formaat zit de *Chileense flamingo* daar dan weer net tussenin.

Als roze soldaatjes in een volkse operette paraderen ze schouder aan schouder door het water

Aan de kleur van de ogen kan je ze heel goed herkennen, weet Martín. Nou, daar heb je wat aan als het gros van die beesten ruwweg 250 m bij je vandaan zit. De bek dan maar?

James' flamingo's

Die is bij de enen half geel en half zwart, bij de anderen twee derde geel en één derde zwart en bij de laatsten half wit en half zwart. Daar schieten we dus ook al niet veel mee op. Resten nog de poten. Die zijn respectievelijk geel, rood en blauwachtig bleek met rode knieën. Dat met die rode knieën, dat zien we wel zitten als herkenningspunt.

Amper een steenworp verder ligt de Laguna Chiar Khota. Zo zuur is het water, dat ook daar geen leven mogelijk is. Voortdurend geeft de westenwind sterke rukken aan de jeep.

Zo zuur is het water, dat ook daar geen leven mogelijk is

Laguna Chiar Khota (zuidkant)

Laguna Chiar Khota (noordkant)

Andesmeeuw (v)

Cañón del Inca

Andescaracara

Nog iets verder treffen we de kleine [Laguna Honda](#) en haar groter zusje [Laguna Ramaditas](#) aan. Ondergronds staan al die meren hoogstwaarschijnlijk met elkaar in verbinding.

Laag boven de grond vliegt een vrij grote, zwarte vogel met witte buik een eindje langs de jeep op. Een andescaracara is dat, een valkachtige roofvogel. Zowel kadavers als kleine, levende dieren staan op zijn menu. Maar het is bekend dat hij ook wel eens een rijdend voertuig volgt, in de verwachting dat er voedsel uitgeworpen zal worden.

Hoger op de rotswand kijkt een andescaracara geamuseerd toe op het spektakel

Telkens weer ontvouwen betoverende maanlandschappen zich voor onze ogen – ijzige lagunes met vijandige wateren, kale hellingen met hier en daar wat bosjes paja

brava, een staalblauwe lucht en aan de horizon uitgedoofde, met sneeuw bedekte vulkanen. Dat noopt tot een fotostop. Een hele klus is dat, het portier open of dicht doen in die helse wind. Links in de verte vertrekt een weg naar een zwavelmijn.

Door de Cañón del Inca gaat het nu naar het hoogtepunt van de dag – letterlijk. Door een lange V-vormige kloof, zo'n tien meter diep, kronkelt de weg omhoog tussen de bruinrode rotsblokken. Water loopt in het midden van de weg naar beneden. Echt steil is het niet, maar de jeeps hebben het niet gemakkelijk met de rotsblokken die over de piste verspreid liggen. Soms ligt er sneeuw en ijs op de piste, en dansen de jeeps grillig slippend naar boven.

Een eenzame Peruviaanse haasmuis monstert ons van op een rotsblok, terwijl hij rustig voortkauwt. Tot de drukte hem uiteindelijk te machtig wordt, en hij zich gauwgauw uit de voeten maakt. Hoger op de rotswand

kijkt een andescaracara geamuseerd toe op het spektakel.

Even na vijf deint de weg breed uit tot El Siloli, een naakte, kurkdroke woestijn. Guurder dan dit kan je je een landschap amper voorstellen. Een troosteloze omgeving van kale bruine aarde en keien is het. Kennelijk weten vicuña's hier toch nog enkele grassprietjes te versieren. Even later bereiken we het hoogste punt, 4 750 m boven de zeespiegel.

Nog wat later stoppen we voor [hotel Tayka del Desierto](#), waar dozijnen bandensporen in het zand convergeren. Een tiental jeeps zijn er reeds gearriveerd. Ojo de Perdiz, het Oog van de Patrijs, zo noemen ze deze desolate plek, 4 540 m hoog. Zo ver het

Peruviaanse haasmuis

oog reikt, strekken kale zandhellingen zonder enig spoor van bewoning zich uit.

Het hotel is opgetrokken in vulkanisch gesteente, volgens een grondplan in de vorm van een sikkel. De kromming is naar het zuidwesten gericht, alsof het hotel zijn rug kromt tegen de sterke winden. Vijftien plaatselijke families hebben er twaalf maanden lang aan gebouwd.

Dat ze er in deze godvergeten uithoek in slagen tientallen gasten te huisvesten, is een mirakel op zich

Dat ze er in deze godvergeten uithoek in slagen tientallen gasten te huisvesten, is een mirakel op zich. Hun energie halen ze uit zon-

nepanelen. Het beetje warmte dat de radiatoren afgeven, houdt de kamertemperatuur net boven nul – inboedel noch gasten zullen hier bevriezen, dat is alvast een geruststelling. Warm water is er ook al – maar dan enkel 's avonds, niet 's morgens. Heerlijke flanelen lakens zorgen voor ouderwetse warmte in bed. En in het restaurant zorgen branders voor een gezellige warmte, met een

schitterend panoramisch zicht over de omgeving er bovenop.

Tot -17 °C zal vannacht de temperatuur zakken. Klokslag tien gaat het licht uit. Maar dan zitten wij al netjes tussen de flanelletjes.

[Top](#)

Woensdag 22 juli | Ojo de Perdiz – Chileense grens

Half zes is het als we in volle duisternis op de tast naar onze kleren op zoek gaan. Tien minuten later floepen de lichten aan. Van de radiatoren kan hetzelfde niet gezegd worden.

Als bolronde Michelinmannetjes kruipen we in de jeeps

Ergens tussen -5 en -10 °C schat Martín de

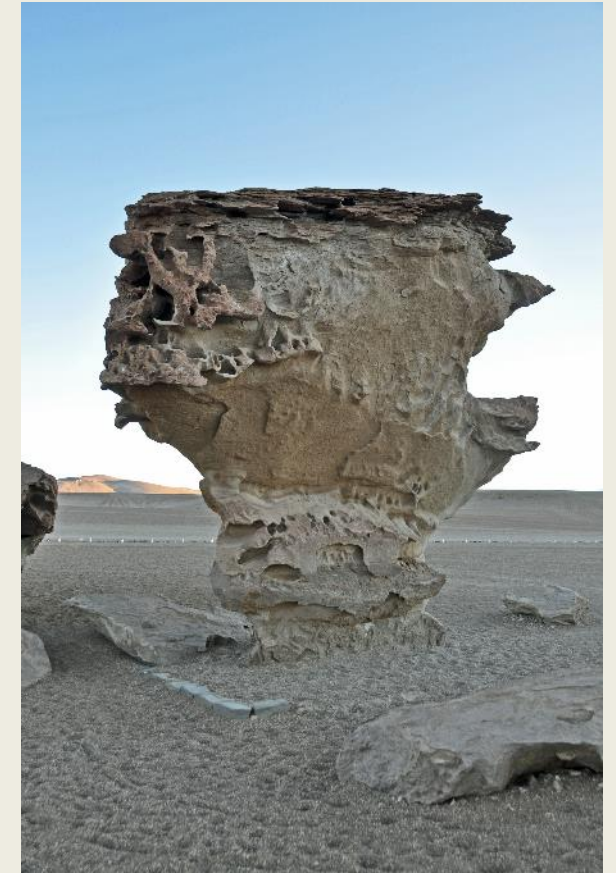
ochtendtemperatuur. Straks zullen we in het veel lager gelegen [San Pedro de Atacama](#) een behaaglijke 23 °C op de schouders voelen. In de loop van de dag moeten we dus een temperatuurverschil van om en bij de dertig graden overbruggen. Dat wordt strippen, laag na laag, om onze lichaamstemperatuur à point te houden. Zes laagjes lijken ons te volstaan – onderlijfje, T-shirt, hemd, pullover, fleece, winterjas.

Als bolronde Michelinmannetjes kruipen we in de jeeps. De zon verschuilt zich nog steeds achter de bergen als we er even voor zeven de beuk in zetten. Met de volumeknop van

de radio op 10 scheurt Alfredo door de Siloli. Enig spoor van vegetatie zal je hier vergeefs zoeken. Toch moet die er zijn, aangezien dieren zich hier weten te handhaven. Rechts wijst Martín een zevenkleurenberg aan, maar die kan niet tippen aan wat we vorige week in Argentinië zagen.

Geleidelijk verheft de zon zich boven de bergen en zetten de eerste zonnestralen zich op de jeep neer. Een vreemde rotsformatie is tot een toeristische attractie uitgegroeid. Het lijkt wel een stenen boom, een [Árbol de Piedra](#), met onderaan een smalle stam die

naar boven toe breed uitwaaiert. Een gediplomeerd geoloog moet je niet zijn om te vermoeden dat het gesteente bovenaan meer weerstand biedt tegen de erosie dan onderaan. Ignimbriet, zo heet dat harde gesteente, een vorm van smelttuf dat neergeslagen is uit een gloedwolk die ooit tijdens een uitbarsting langs de hellingen van een vulkaan naar beneden raasde. Het is veel harder dan het biotiet onderaan.

Laguna Colorada

Haar kleur dankt de [Laguna Colorada](#) aan de rode algen die in het ondiepe water welig tieren. Het is een heel vreemd coloriet dat we er waarnemen, met de eilandjes en de oevers van hagelwitte borax, de kale, bruine hellingen in de rossige ochtendgloed, deels weerspiegeld in het bruinrode water.

Toch voelen flamingo's zich ook in dit surrealistisch landschap thuis. Zowel andesflamingo's als James' flamingo's laten zich hier opmerken, zij aan zij. Druk bezig als ze zijn met onder water hun voedsel bij elkaar te

scharrelen, is vooral hun achterwerk prominent in beeld. Het onderscheid is nu duidelijk. De zwarte bips behoort aan de James' flamingo, terwijl de andesflamingo te koop loopt met een rode derrière met zwart toefje. We voelen ons al een beetje kenners. Een handvol andesmeeuwen staan roerloos in het ondiepe water langs de oever.

Even na acht bollen we het [Reserva Nacional de Fauna Andina Eduardo Abaroa](#) binnen, niet zonder ons eerst bij de ingang van het park individueel te laten registreren met ons paspoortnummer. Met een oppervlakte van

7 147 km² is dit natuurreservaat in de uiterste zuidwesthoek van Bolivia ongeveer zo groot als de provincies Antwerpen, Limburg en Vlaams-Brabant samen.

Hier en daar ligt er sneeuw en ijs op ondiepe beken

Geleidelijk klimmen we van de lagune weg. Hier en daar ligt er sneeuw en ijs op ondiepe beken. Rechts in de verte markeren besneeuwde pieken de grens met Chili. Tot 4 938 m hoog stijgen we. Dan gaat het weer

een beetje naar beneden, naar de honderd meter lager gelegen [Sol de Mañana](#).

Dat de overheid wel eens probeert munt te slaan uit de geothermische activiteit in dit gebied, daarvan getuigt The Pipe. Een kunstmatige fumarole is dit in feite. Water dat in een onderaardse holte in contact komt met hete lava, verdampt ogenblikkelijk en spuit als hete stoom naar buiten via de pijp die ze hier in de grond geslagen hebben. Echt gevaarlijk is dat niet, tenzij je zoals Martín en Alfredo de hete stoom deels met de voet gaat afstoppen en laag over de grond richt – gelukkig

Reserva Nacional de Fauna Andina Eduardo Abaroa

niet in onze richting. Kwestie van een spannend fotootje te maken.

Iets verderop walmen de stinkende dampen van solfataren boven een maanlandschap. Een klein geiserveld lijkt het, maar dat is het niet. Want het is geen water dat hier met grote kracht de lucht in gespoten wordt, maar zwavelhoudende waterdampnevels.

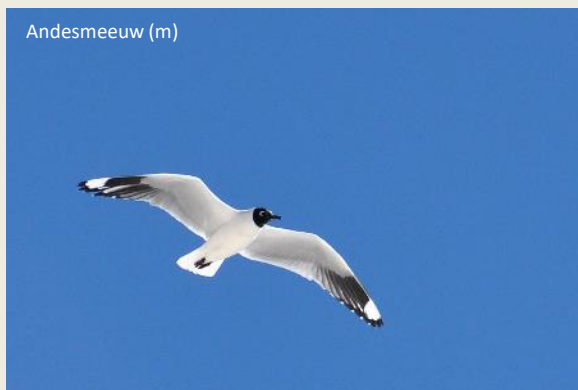
Zodra we het portier tegen de sterke wind proberen te openen, waait de indringende

zwavelgeur ons onmiddellijk tegemoet. Het blijken vooral modderpotten te zijn, waarbij er niet voldoende druk op de stoom zit en de dampen zich met trage, klokkende geluiden door een grijze modderbrij omhoog werken.

Reuma, artritis, stress, ... noem maar op, dit heilzame water weet er weg mee

De afdaling voert ons verder naar de rand

Jara Pampa (Desierto Salvador Dalí)

Door de [Jara Pampa](#) zetten we onze tocht verder, nog altijd 4 750 m hoog. De onherbergzame hoogvlakte is driemaal zo groot als het Zoniënwoud en staat beter bekend als de Desierto Salvador Dalí. Zo bizar zijn de barre landschappen, dat het lijkt alsof de surrealistische grootmeester ze hier zelf neergezet heeft.

Aan onze rechterkant rijst de vulkaan [Sairecabur](#) op boven de bergketen die haar naam draagt. Helemaal in de verte voor ons begint zich het silhouet van de Li-

van de [Salar de Chalviri](#), een eerder bescheiden zoutvlakte die zich aan haar zuidwestrand ontpopt als een betoverende, azuurblauwe lagune. De hoge zon legt zilveren rimpels op het blauwe water. Frêle wolkjes accentueren de staalblauwe lucht.

wordt gevoed met water van meer dan 30 °C. Dat zich aan de rand van de lagune een warmwaterbad in openlucht ontwikkeld heeft, hoeft dan ook niet te verbazen. Een

vijftiental baders laten zich het warme, mineralenrijke water van de [Termas de Polques](#) welgevallen. Reuma, artritis, stress, ... noem maar op, dit heilzame water weet er weg mee.

cancábur af te tekenen. Basaltrotsen liggen verspreid over de vallei. Vroeger werden daar werktuigen en gereedschappen van vervaardigd. De gestolde lavastromen zijn 20 tot

Ook het dierenleven heeft de charmes van de plek ontdekt. Op de oever doen vicuña's zich aan de paja brava te goed. In de lucht, op de rotsen en in het water hebben de andesmeeuwen het voor het zeggen – de mannetjes met zwarte kop, de vrouwtjes helemaal in het wit, de kuikentjes nog met hun donslaagje.

's Nachts mag de temperatuur dan tot -20 °C zakken, het meer

Sairecabur, basaltrotsen

Zo sterk zijn de eenzame fietsers

40 miljoen jaar oud.

Voor ons daagt de [Laguna Blanca](#) op, een niet zo interessante, bleke watermassa die nogal wat zwavel, calciumcarbonaat en magnesium zou bevatten. Maar het is de veel kleinere [Laguna Verde](#) die hier de show steelt. Beide lagunes staan met elkaar in verbinding.

Haar uitzonderlijke kleur dankt de groene lagune aan een minerale suspensie van magnesium, arseen, lood en calciumcarbonaat. Het is de wind die er voor zorgt dat het water in beweging blijft en de mineralen niet naar de bodem zinken. Afhankelijk van de sterkte en de richting van de wind varieert de kleur van het water van turkoois tot smaragdgroen.

Aan de overkant rijst de 5 868 m hoge [Licancábur](#) boven het meer uit, het schoolvoorbeeld van de perfecte vulkaankegel. De lucht is eens te meer staalblauw, met wat witte wolkjes die de grootsheid van het decor beklemtonen. Flamingo's ontbreken op het appel. Achter ons liggen zwarte basaltrotsen als door een godenhand uitgestrooid over de helling. In de verte ontwikkelt zich heel even een kleine zandhoos.

Tien minuten later bereiken we de uit-

gang van het park. Elf uur in de ochtend is vrij vroeg om te lunchen, maar nood breekt wet, want dit is de enige plek in de wijde omgeving.

Een andesvos struint onbekommerd over het terrein, zonder zich aan onze aanwezigheid te storen. De tweede grootste hondachtige van het Zuid-Amerikaanse continent is dit.

Waarschijnlijk heeft de andesvos er in zijn eentje voor gezorgd dat Zuid-Amerika een konijnenplaag bespaard bleef

Knaagdieren, konijnen, vogels en hagedissen kijken maar beter uit als hij in de buurt is. Ook schapen wil hij wel eens aanvallen, wat hem niet populair maakt bij de boeren. Maar het moet gezegd dat hij er waarschijnlijk in zijn

eentje voor gezorgd heeft dat Zuid-Amerika na de kolonisatie nooit met een konijnenplaag geconfronteerd werd zoals Australië.

Om kwart voor twaalf zetten we de rit naar de grens in. Acht minuten later zijn we er. Althans aan het Boliviaanse luik ervan. Een krakkemikkige bareel over de grindweg verspert ons de weg. Ernaast een wachthuisje en enkele containerlokalen. Meer kan je op 4 350 m boven de zeespiegel niet verwachten.

[Top](#)

Jaak Palmans
© 2015, 2017

*Lees het vervolg in (6/6)
De droogste plek op aarde*